कला शिक्षणातील व्यवसाय वाटा

कलाशिक्षणाचे अभ्यासक्रम, कलासाहित्य आणि भौतिक सुविधा इत्यादी आवश्यक बाबींमध्ये सातत्याने काळानुरूप बदल होत आहेत. जागतिक पातळीवरील नवनवे शोध व तंत्रज्ञान यांमुळे कलाक्षेत्राचे आधुनिकीकरण झाले आहे. त्यामुळे औद्योगिक आणि व्यावसायिक पातळीवर रोजगाराच्या मिळणाऱ्या असंख्य संधी कलाकारांना उज्ज्वल भविष्य मिळवून देतील यात शंका नाही.

नोकरीपेक्षाही व्यावसायिक शिक्षण आणि क्षेत्र मोठे आहे हे अनेकांना आता पटायला लागले आहे. चित्र, शिल्प, गायन, वादन, उपयोजित कला व इतर कलांच्या क्षेत्रांत आधुनिक तंत्रज्ञानामुळे व्यवसायाच्या अनेक संधी निर्माण झाल्या आहेत.

आज मोठ्या प्रमाणात वाढणारे औद्योगिकीकरण व होणाऱ्या आर्थिक उलाढालींच्या पार्श्वभूमीवर मार्केटिंग व ॲडव्हर्टायझिंगच्या क्षेत्रात रोजगाराच्या खूपच संधी उपलब्ध आहेत. मुंबई, ठाणे, नागपूर, औरंगाबाद, कोल्हापूर यांसारख्या मोठ्या शहरांतून देशी- विदेशी जाहिरात जाळेही कार्यरत आहे. वृत्तपत्रे, मासिके, टीव्ही चॅनेल्स, रेडिओ चॅनेल्स, पोस्टर्स, होर्डिंग्ज इत्यादी जाहिरात माध्यमे व त्यांचे आधुनिक स्वरूप पाहता कार्पोरेट क्षेत्रातील अनेक उत्पादने व सेवा, ग्राहकांना जाहिरातींद्वारे आकर्षित करताना दिसतील. या विविध माध्यमांद्वारे प्रसारित होणाऱ्या जाहिरातींचे संकल्पन (डिझायनिंग) कल्पकतेने करणारे कुशल कलाकार, अर्थात उपयोजित चित्रकार (ग्राफिक डिझाईनर्स) यांना सध्या मोठ्या संधी प्राप्त होत आहेत. ॲनिमेशन, वेब- इंटरफेस डिझाईनिंग, इंडस्ट्रियल प्रेझेंटेशन इत्यादी अनेक सेवांकरिता ग्राफिक डिझाईनशिवाय पर्याय नाही. त्यामुळे उपयोजित कलाशिक्षणाला अनन्यसाधारण महत्त्व प्राप्त झाले आहे. क्रिएटिव्ह जाहिरातींद्वारे सामाजिक गरजा व अपेक्षांची दखल घेऊन, त्यासंदर्भातील समस्या सोडवून, विक्री प्रक्रिया गतिशील ठेवण्यात उत्पादक यशस्वी झालेले दिसतात. त्यामुळे एकूणच सर्व क्षेत्रांत मोठ्या प्रमाणात आर्थिक उलाढालीही होत आहेत.

चित्रकलेच्या क्षेत्रात पेंटिंग व्यवसायाबरोबरच, विविध पब्लिक सेक्टर्समध्ये फ्रीलान्स कामे उपलब्ध आहेत. दूरदर्शनसह अनेक खाजगी चॅनेल्समध्ये कामे मिळतात. अनेक प्रकाशनांना आर्टिस्टची गरज असते. ॲनिमेशनसाठी अनेक आर्टिस्टची आवश्यकता असते. स्वतंत्र 'सिझनेबल' व्यवसाय या लोकांना करता येतात. जसे दिवाळीत आकाशकंदील बनवणे, गणेशोत्सवात मखर बनवणे, नवरात्रात सजावटी करणे, लग्नाच्या सीझनमध्ये स्टेज रंगवणे, सजवणे, म्यूरल्स करणे, सिरॅमिक डिझाईन्स बनवणे, लग्नपत्रिकांचे डिझाईन्स, साड्यांचे डिझाईन्स, शर्टींगचे डिझाईन्स बनवणे इत्यादी.

थोडक्यात या क्षेत्रात पदार्पण केलेल्या व्यक्तींना जे करायचं आहे ते त्यांना करता येऊ शकते. गिफ्ट आर्टिकल्स, फ्रेम्स बनवणे, लॅण्डस्केप आर्टिस्ट, पोर्टेट आर्टिस्ट, कंटेम्पररी आर्टिस्ट, रिप्लिका बनवणारा आर्टिस्ट, रिस्टोरेशन करणारा आर्टिस्ट, टॅटू आर्टिस्ट, क्रिएटिव्ह आर्टिस्ट अक्षरशः स्वतःमध्ये असलेले कौशल्य आणि व्यावसायिक नियोजन यांच्या समन्वयातून ह्या क्षेत्रातील व्यक्ती स्वतंत्र व स्वावलंबी बनू शकते.

शिल्पकलेच्या क्षेत्रालादेखील अलीकडच्या काळात फारच महत्त्व प्राप्त झालेले आहे. 'शिल्पकला' या मुख्य शीर्षकाखाली अनेक प्रकारचे कलाकार एकत्र येऊ शकतात. त्यात माती, प्लॅस्टर ऑफ पॅरिसच्या मूर्ती

बनवणारे मूर्तीकार हे वर्षभर चालणारा व्यवसाय करून स्वावलंबी झालेले आहेत. मूर्तीचे रंगकाम करणारे, दगडांवर कोरीवकाम करणारे, स्प्रे पेंटिंग करणारे, वास्तववादी काम करणारे, अमूर्त काम करणारे, अर्ध उठाव काम करणारे अशा विविध तंत्रातील शिल्पकार, धातूकाम करणारे मूर्तीकार, स्टेज डिझायनिंग करणारे आर्टिस्ट, फायबरमध्ये काम करणारे, म्यूरल, टेराकोटा, कोल्ड सिरॅमिक अशा विविध तंत्राचा माध्यमांचा उपयोग करून या क्षेत्रात काम करणाऱ्यांना स्वतःची एक आगळीवेगळी ओळख निर्माण करता येते.

उपयोजित कलाक्षेत्राच्या बाबतीत Sky is the limit असे म्हटले जाते. कलेचे उपयोजन करण्याची शक्यता जिथे शक्य आहे ते सर्व काही या क्षेत्रांमध्ये मोडते. ग्रीटिंग कार्डपासून तर स्टेज डिझायनिंगपर्यंत साऱ्याच गोष्टी या क्षेत्रात मोडतात.

वृत्तपत्रीय क्षेत्रासाठी रेखांकनकार, अक्षर सुलेखनकार, पेज ले-आऊट आणि डिझायनिंग आर्टिस्ट, ग्राफिक डिझायनर, सिम्बॉल डिझायनर, व्यंगचित्रकार, टायपोग्राफर, फोटोग्राफीतील मॉडेल फोटोग्राफी, इंडस्ट्रियल फोटोग्राफी, स्टील फोटोग्राफी, वृतपत्रीय फोटोग्राफी, फंक्शन फोटोग्राफी, इव्हेंट फोटोग्राफी, क्राईम फोटोग्राफी अशा अनेक क्षेत्रांत छायाचित्रकार म्हणून स्वतःची ओळख निर्माण करता येते. संगणकीय तंत्रज्ञानाने तर अक्षरशः थक्क केले आहे. 'कॉम्प्युटर ग्राफिक्स' या मुख्य विषयांतर्गत अनेक उपक्षेत्रांमध्ये व्यावसायिक स्थान पक्के करता येते.

प्रिंटिंग क्षेत्र हे उपयोजित कलेतील महत्त्वाचे क्षेत्र मानले जाते. विविध पृष्ठभागांवर निरनिराळ्या शाईने छपाई करण्याचे क्षेत्र प्रचंड मोठे आहे. हे क्षेत्र प्रत्येक इच्छुकाला स्वावलंबी बनवते. अंतर्गत गृह सजावट या विभागात विविध प्रदर्शनांची आयोजणे, त्यांच्या रचना, मांडणी आणि सजावटीसाठी विविध विभाग बनले आहेत. थोडक्यात असे म्हणता येईल की, या क्षेत्रामध्ये अनेक संधी वाट पाहत असतात. त्यामुळे या क्षेत्रात मेहनत करण्याची तयारी असेल तर प्रत्येक सूर्योदय हा त्या कलाकाराचाच असेल असे म्हटल्यास वावगे होणार नाही.